
HIBZ

V E D R A K N J I G A

SVEZAK 9

ZAGREB 1944

HRVATSKI IZDAVALAČKI BIBLIOGRAFSKI ZAVOD

P. ERŠOV

KONJIC GRBONJIC

PREVEO: TOM. PRPIC.
CRTEŽE RISAO
VLAD. ŽEDRINSKI.

Tiskara „Grafika" - Zagreb, Gundulićeva ulica 24

I
DIO

„Počinjemo pričat priču"

a gorama, za šumama,
Za širokim pučinama,
Pod nebom u svietu bielu
Starac bje u nekom selu.
Imao je do tri sina:
Prvi — umna djetetina,
Srednji — tako — ne baš glup,
Najmlađi — baš sasvim tup.
Braća žela pšeničicu,
Vozila u priestolnicu.
Priestolnica naša biela
Bila blizu samog sela.
Ondje žito prodajući,
Novac pomno primajući,

Punom vrećom klimajući
Vraćahu se svojoj kući.

Bilo davno ili ne,
Eto im i nevolje:
Netko je u polju, jao!
Pšeničicu gazit stao.
Naš seljanin, odkad živi,
Takve muke ne doživi.
Stali smišljat, trti glave,
Kako tata da uglave.
Napokon im jasno bi:
Treba straži stražiti.
Kod žita im noću stati,
Zlog kradljivca dočekati.

I, gle, tek što sumrak pade,
Prvi sin se spremat stade.
Sjekiru ti hvata, vile,
Da dočeka tajne sile.

Oluja se digla prava.
Spopade ga noću strava.
I naš goso, baš na diku,
Pružio se na sjeniku.
Noć prolazi i dan stiže,
Sa siena se stražar diže.
Polivši se kablom vode,
Po vratima lupat ode:
»Vi pospanci, vi tetriebi,
Otvorili bratu ne bi!
Dažd je baš dobrano pao,
Sav sam noćas pokisao.«
Braća vrata otvaraju
I čuvara propuštaju,
Pa od njega odmah traže,
Vidje l' štogod, da im kaže.
Stražar sprva pomoli se,
Lievo, desno pokloni se,
Nakašlja se, pa će snen:
»Ne spavah ni cigli tren;

K tome kob me stigla zla,
Oluja se podigla.
A kakav je pljusak bio!
Do kože me promočio.
Puste čame, ej, moj pobro!
No, svejedno, sve je dobro.«
Tu će njemu otac milo:
»Baš si junak, moj Danilo!
Eto, kažem cieloj družbi —
Takav treba bit u službi;
To jest, licem, uz sve to,
Ti ne ljosnu u blato.«

Po drugi put sumrak pade,
Srednji sin se spremat stade.
Sjekiru ti hvata, vile,
Da dočeka tajne sile.
Noć je hladna nastala,
Zimica ga spopala.
Cvokoću mu zubi svi,

A on udri bježati!
Proveo je tu noć svu
Za plotom u susjedstvu.
Težka noć za biednog svata!
Uto svanu, on na vrata:
»Ej, pospanci, ne spavajte,
Bratu vrata otvarajte.
Noćas bila ljuta zima,
Ostala mi u kostima.«
Braća vrata otvaraju
I čuvara propuštaju,
Pa od njega odmah traže,
Vidje l' štogod, da im kaže.
Stražar sprva pomoli se,
Lievo, desno pokloni se,
Pa kroz zube smrsi snen:
»Ne spavah ni cigli tren;
Morala je k tome doć —
Sudbo prieka! — mrazna noć.
Došla mi do same srži.

Drhtavica još me drži.
Nezgodno je bilo, pobro,
No, svejedno, sve je dobro.«
I njemu će otac milo:
»Baš si junak, moj Gavrilo!«

Po treći put sumrak pada.
Najmlađemu red je sada.
On ni brkom da bi mako,
Samo pjeva, ali kako! —
Urla s peći, udri, daj:
»Oj, prekrasne oči, haj!«
Sad su braća stala tražit,
Da on krene stražu stražit.
No badava sav im trud,
Promukoše uzalud.
On ni s mjesta, on ne mari.
Tu će njemu otac stari:
»No, Vanjuša, nema fajde,
Stražu stražit sada hajde.

Kobilica bila ta
Poput sniega biela sva.

Ruho ću ti novo kupit,
Graha, boba mnogo skupit.«
I naš Ivan slazi s peći,
Zobun baca preko pleći,
Pod pazuho hljebac meće,
Pa na stražu tako kreće.

Bila noć i mjesec golem.
Obilazi Ivan poljem.
Naokolo pomno gleda,
Zatim odmah pod grm sjeda.
U zviezdama sudbu čita
I korom se kruha pita.
Iznenada, o ponoći,
Konj zarza, a on skoči.
Stavi ruku prema licu
I ugleda kobilicu.
Kobilica bila ta
Poput sniega biela sva.
Griva kao zlato sja,

U kolute savita.
»Oj-oj-oj, gle, to je taj,
Što nas krade! Pričekaj!
Sa mnom nema šale, ptiću!
Tu si! Odmah uzjašit ću!
Gle, skakavca! Da ga grom!«
I u času odlučnom
On se baca ko vilovit,
Hvata njezin rep valovit.
Zajašio zvjerku liepu,
Samo licem prema repu!
Kobilica mamena,
Oči pune plamena.
Savi glavu poput zmije,
Ko striela se poljem vije.
Kruži poljem, hoja-he!
Preskakuje jaruge.
Juri skokom gorama,
Propinje se šumama.
Kuša, kuša svakojako,

Da jahača zbaci kako.
No ni Ivan nije sliep,
Čvrsto drži njezin rep.

Napokon je umor shrva.
»No, Ivane«, reče prva:
»Kad si znao mene svladat,
Prosto ti je mnome vladat.
Daj mi zaklon, pa me pazi
I liepo me čuvaj, mazi
Po volji. Al' samo pamti:
Po tri dana, čim uzplamti
Rana zora, daj mi to,
Da se prođem slobodno.
Tri će dana proći ta,
Konja ću ti rodit dva,
Ali takva, kakvih nigdje
Ni tko pamti, niti vidje;
Još ću rodit i konjića
Od tri pedlja, čudnog ptića:

S grbe dvie na plećima
I s dugačkim ušima.
Konje prodaj, ako ćeš,
Al' konjića ne smiješ —
Ni za klobuk, niti pas,
Ni za crne babe glas.
Izpod zemlje, iznad nje
Bit će drug ti dane sve.
Kruhom će ti glad utažit,
Medom će ti žeđ ublažit.
Ja ću sad u ravno polje,
Da trčim do mile volje.«

»Dobro«, misli Ivan tu,
Pa u staju ubogu
Kobilicu svoju kreće
I na vrata rogoz meće.
Tek što jutro svanu bielo,
Podiže se on u selo
Pjevajući gromko pjesmu:

»Pošo momak mlad u Presnu.«
Eto ti ga već kod vrata,
Gle, već rukom alku hvata.
Svom ti snagom lupa, kuca,
Misliš, eno krov već puca.
Viče, kriči, sve se ori,
Kao da ti negdje gori.
Braća sva poskakaše,
Mucajuć zavikaše:
»Tko to buči, pravi čuda?«
— »Ja sam, ja sam, Ivan-luda!«
Braća vrata otvaraju,
Ivan-ludu propuštaju,
Pa ga grde svakojako;
Kako smije plašit tako!
A naš Ivan samo klima,
U zobunu, s opancima
Penje se na toplu peć,
Pa će otud svima reć
Svoje noćne zgode žive,

Da se ljudske uši dive:
»Ne spavah ni cigli tren.
Brojio sam zviezde, snen.
Mjesec mi je ravno sjao —
Ni da bih što ugledao.
Kad, eto ti đavla tu!
Brkat, bradat, trista mu!
Obrazina mačja. Zjene
Pogoleme, izbuljene.
Stade skakat zviere crno,
Repom mlatit, tući zrno.
Sa mnom nema šale, ptiću!
Hop! Eto me na vražiću!
Nosi ti on mene, vuče,
Da mi skoro tikva puče!
Nisam ni ja tek koješta!
Uhvatih ga ko u kliešta.
Otima se, trza on,
Stade molit napokon:
»Ne makni me s ovog svieta,

A ja zato cielog ljeta
Ne ću više bunit, znaj,
Pravoslavni narod taj.«
— »Ne mjereći svako slovo,
Ja sam vragu povjerovo.«
Pripovjedač ovdje presta,
Zievnu, zatim usnu smjesta.
Braća, makar sva u biesu,
Grohotaju, sve se tresu.
Drže se za trbuh sve —
Kakve priče glupave!
Ne može ni starac više,
Smije se i suze briše,
Iako je, možda, smieh
Za čovjeka stara grieh.

Koliko je prohujilo
Odkako se sve to zbilo,
Ne znam i ne saznah toga
Baš nikada ni od koga.

Pa što, baš nas briga, he,
Je l' godina tom ili dvie.
Ne ćemo ih više srest,
Nastavimo pripoviest.

Jednog dana naš Danilo
(Baš na blagdan to je bilo)
Dobrano se nakitio,
Pa u staju namjerio.
Što to vidi? Prava, živa
Do dva konja zlatogriva!
I igračku, gle, konjića
Od tri pedlja, poput ptića:
S grbe dvie na plećima
I s dugačkim ušima.
»Sad mi istom sviće pravo,
Zašto glupan tu je spavo!«
Sam će sebi Danilo,
Čudo ga razdramilo.
I Danilo bježi kući

Sve Gavrila dozivljući:
»Dođi, vidi, prava, živa
Do dva konja zlatogriva
Dovela je naša luda!
Ne vidje još takva čuda!«
I Danilo i Gavrilo,
Što u njima snage bilo,
Udri bosi, jedva živi
Sve po trnju i koprivi.

Triput su ti putem pali,
Oba oka naravnali.
Zapinjući svuda bokom,
Stigla braća k staji skokom.
Hriplju, ržu konja dva.
Iz oka im alem sja.
U kolute rep im svijen —
Ko od zlata da je sliven.
Briljanti im kopita,
Biserom su obita.

Stani, gledaj, divna para!
Tako što je tek za cara.
Braća tako zastadoše,
Skoro oči izpadoše.
»Gdje on takve konje steče?«
Stariji brat mlađem reče.
»Odavna već narod veli,
Da glupanu sreća seli.
Ti da o zid glavom lupiš,
Ne ćeš rublja dva da skupiš.
No, Gavrilo, da ih tamo
U grad carski dotjeramo!
Boljari će platit dobro,
A mi ćemo na pol, pobro.
S novcem, brajne, i sam znaš,
Popiješ i zapjevaš,
Po kesi se lupi samo,
A glupanu našem tamo
Ne će nikad svanut, brajne,
Gdje mu konje hrane sjajne.

Za njima nek samo gledi.«
— »Amo ruku, ta ti vriedi!«
Sporazum je bratski tu,
Grle se i križaju.
Vraćaju se zatim kući
Neprestano spominjući
Dobre konje, gostbu mastnu,
Čudnu zvjerku, živu basnu.

Dan za danom tako juri,
Sat za satom sve se žuri;
Sedmice već prve, rano
Kreću braća polagano
Prema stolnom, carskom gradu,
Da trguju, da saznadu
Za dolazak kakva broda,
Da im Niemac platna proda
I da čuju o sultanu,
Ne kreće li na tu stranu.
Pred ikonom, eto, kleče.

»S blagoslovom«, otac reče.
Konje krišom izvest znadu!
Već odlaze, sve se kradu.

Mrak je pao već posvema.
Na ležaj se Ivan sprema,
Ide zemljom izpod neba,
Pjeva žvačuć koru hljeba.
Već dosegnu, eno, polje.
Podbočen je, dobre volje.
Poskakuje kao goso,
U staju ti ide koso.

Sve bijaše kao prije,
Tek nekako konja nije.
Samo Konjić-Grbonjić
Vrtio se kao ptić
Strižuć sretan ušima,
Prebirući nogama.
Zaplako je Ivan tu,

Naslonjen na štalicu:
»Oj, vi konji smeđi-sivi,
Dobri konji zlatogrivi!
Zar vam nisam bio blag?
Koji mi vas ukra vrag!
Da ga, pseto, kuga zgrabi!
Crkao u prvoj grabi!
Pao s mosta prvom zgodom!
Naljosko se hladnom vodom!
Oj, vi konji smeđi-sivi,
Dobri konji zlatogrivi!«

Tad mu konjić zarže:
»Ne jadikuj, Ivane.
Nesreća je težka, da,
Ali ću ti pomoć ja.
Vraga ovdje ti ne krivi,
Kod braće su konji sivi.
Čemu rieči suvišne?
Budi miran, Ivane.

Na pleća mi brzo sjedaj,
Samo pazi, drž' se, ne daj.
Premda nisam stasa slavna,
Nema konja meni ravna.
Kad zagrabim preko praga,
Dostići ću samog vraga!«

Leže Konjić poput ptića,
Ivan sjeda na Konjića.
Hvata mu se za ušesa
I dere se poput biesa.
Grbonjić se samo strese,
Osovi se i trgne se.
Zavijori zrakom griva,
On poletje, striela živa.
Oblak praha sakri tlo,
Vihor s njime pod nebo,
I, u trenu ili dva,
Pred vratima evo ga.

Braća su se ljuto smela,
Prepala se, pa se splela.
A Ivan ih grdit stade:
»Stid ga bilo, tko god krade!
Ako ste i stariji,
Ja sam od vas častniji.
Ivan konja bar ne krade!«
Najstariji mucat stade:
»Dragi, dobri naš Ivaša!
Što da kažem? — Krivnja naša.
Al' promisli samo jedno:
Živimo ti tako biedno!
Ma koliko želi mi,
Kruh nam manjka svagdanji.
A kad žito izda, druže,
Oko vrata meći uže!
Upravo nam tako bilo,
Kad smo, ja i brat Gavrilo,
Razmišljali noćas bliedi,
Kako nam se otet biedi.

Mislili smo svakojako,
Napokon smo rekli tako:
Prodat valja konje varkom,
Makar prošli s hiljadarkom.
Nezahvalni, brate, nismo —
Ruho kupit nakanismo,
Pa s praporcem kapu k tom
I postole s peticom.
A i stari otac naš
Jedva radi, i sam znaš.
Moramo i živjeti —
Ta uman si momak ti!«
— »Kad je tako, a vi hajte«,
Veli Ivan, »pa prodajte
Zlatogrive konje te.
Al' i mene uzmite!«
Krivo braći, što on hoće.
Pristadoše na to. Što će?

Počelo se i smračivat,
Zrak se stao ohlađivat.
I da kako ne zablude,
Treba stati, braća sude.
Pod širokom krošnjom tad
Privezaše paripčad.
Košić s hranom izvadiše,
Malo se i ponapiše,
Pa hajde, što Bog ti da,
Udri svaki, što tko zna.

Najednom će Danilo:
»Kakav oganj gori to?«
I pogleda Gavrilu,
Jednim okom namignu.
Nakašlja se, smieh ga minu,
On pokaza u daljinu.
Gavro češe zatiljak:
»Uh, kakav je«, reče, »mrak!«
»Da nam barem na čas sine

Nešto malo mjesečine.
Gdje hrabrosti sad nam treba,
Gori smo i od tetrieba! . . .
Čini mi se — čekaj samo —
Svietli dim se vije tamo.
Gle, doista, baš se dimi.
Zapalimo vatru i mi.
To bi bilo divno, haj!
Vanja, de, potrči, daj,
Jer tako mi mog imena,
Nemam gube ni kremena.«
U sebi će Danilo:
»Da bi te zadavilo!«
A Gavrilo braći zbori:
»Bog zna, što to tamo gori.
Ako su to tati, znaj,
Svima nam je onda kraj!«

Strah i luda! Nema toga!
Na Konjića sjeda svoga,

Pa ga bije nogama
I udara rukama.
Viknu što mu grlo dade.
Konj se uzvi, trag propade.
»Sveti križu, s nama bud'!«
— Gavrilo će užasnut.
Križem goni paklen trag:
»Kakav je to pod njim vrag!«

Oganj gori sve to jače,
Grbonjić sve brže skače,
Stigavši do ognja, stanu:
Sieva polje ko po danu.
Divna svjetlost krajem plije,
Al' bez dima i ne grije.
Naš se Ivan čudom čudi:
»Koji je to đavo, ljudi?
Do pet kapa svietla ima,
Bez topline i bez dima!
Ej, čuđna li baš plamića!«

„Gledaš čudo, imaš što —
Žar-ptice je pero to!“

Ali uto čuj Konjića:
»Gledaš čudo, imaš što —
Žar-ptice je pero to.
Ali ga ne uzimlji,
Svoju sreću želiš li...
Uzmeš li ga, mili, sada,
Doniet će ti mnogo jada«.
— »Slobodno ti tu govori!«
— Sve u sebi luda zbori.
Diže pero te Žar-ptice,
Umota ga u krpice
I u šešir liepo vrže.
Pa s Konjićem natrag brže.
Eto, natrag k braći stiže
I ovako priču niže:
»Dojurih ti ja onamo,
Panj izgara neki tamo.
Muči se ja, muči s njime,
Pretegoh se skoro time.
Puši, puši na njeg ja,

Al' ugasnu, đavo ga!«
Svu noć braća ne spavahu,
Nad Ivanom grohotahu.
A Ivan vam, bez ganuća,
Hrkaše sve do svanuća.

Ujutro se opet dižu,
Prežu, idu, u grad stižu.
Tu već stoji konja red
S palačama upored.

Priestolnici bje na čelu
Mrk poglavar, strog na djelu,
Dok on ne da svečan znak,
Nema sajma, znade svak.
Služba božja svrši baš,
Izlazi poglavar naš.
Sav u krznu stupa vraže
Sa satnijom gradske straže.
Uza nj trubljač krupan klima,

S bradurinom, s brkovima,
Pa u zlatnu trublju trubi,
Gromkim glasom narod snubi:
»Ej, dućane otvarajte,
Kupujte i prodavajte.
Nadzornici neka paze,
Neka trgom obilaze,
Da bez grieha bude sve,
Bez svađe i tučnjave.
I da kakav izrod ne bi
Puk varao, grabeć sebi!«
Dućani se otvaraju,
I trgovci dižu graju:
»Ej, gospodo poštovana,
Tu je roba izabrana.
Izvolite k nama amo,
Ima svega, gledaj samo!«
Kupci idu, kupuju,
A trgovci trguju.

Broje novac i sve snuju,
Nadzorniku namiguju.

Uto gradska straža stiže,
Gdje red konja dug se niže.
Gleda — gužva naroda —
Ulaza ni izlaza.
Vreva takva! Vrvi. Vrije.
Sve to viče, sve se smije.
Sam poglavar tu se čudi
Čemu se vesele ljudi.
Daje četi nalog ljut,
Da mu odmah čisti put.
»Ej, vi vrazi gladni, bosi!
Mičite se! Tralje nosi!«
Viče četa s brkovima
I udara bičevima.
A narod se gibat zače,
Skide kapu i uzmače.

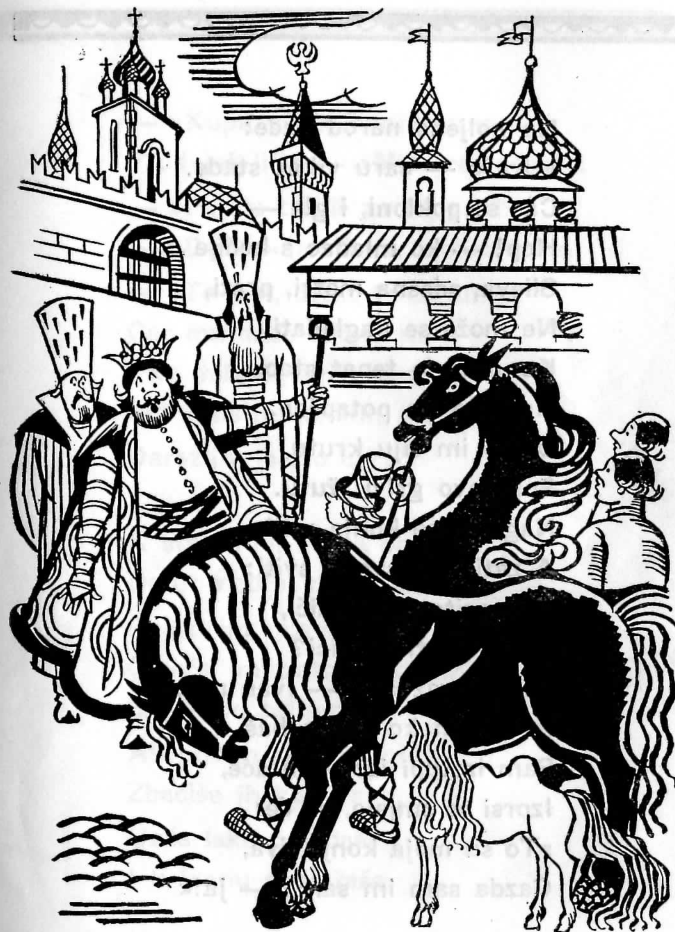
Pred nama je konja red.
Dva su konja napored.
Oba vrana, oba mlada,
Griva im ko zlato pada.
Rep im je u kolut svijen,
Ko od zlata da je sliven.
Taj je starac mnogo znao,
No ipak se počešao:
»Ovaj sviet je čudna smjesa,
Svakakvih je pun čudesa!«
Tu se četa poklonila,
Mudroj rieči zadivila.
Uto je poglavar stao
I nalog je strogi dao:
Konje dirat ne smi'e nitko,
Niti smije vikat itko.
On da ide na dvor, k caru,
Da sve javi Gospodaru.
Ostavivši dio straže,
Zaputi se, da sve kaže.

Stiže u dvor, odmah poče:
»Smiluj mi se, care, otče!«
Naš poglavar sklanja lice,
Cielim tielom pada nice:
»Nemoj, care, glavu sjeći,
Smijem li ti riječcu reći?«
Car će na to strogo, hladno:
»No, govori, ali skladno«.
— »Po svom znanju sve ću reć.
Ko poglavar služim već
Dugo, vjerno i ne kradem
Na tom mjestu . . .« — »Znadem, znadem!«
— »Danas vodih ljude svoje,
Gdje u redu konji stoje.
Dođoh tamo — naroda!
— Ulaza ni izlaza!
Što ću? Dadoh zapovied,
Da načine silom red,
Tako i bi, care-nado.
Krenuh dalje, kad li stadoh:

Preda mnom je konja red,
Dva su konja napored.
Oba vrana, oba mlada,
Griva im ko zlato pada,
Rep im je u kolut svijen,
Ko od zlata da je sliven.
Briljanti im kopita,
Biserom su obita«.

Car ne može mirno stati:
»Treba konje pogledati«.
Veli: »To bi bilo ludo,
Ne razplodit takvo čudo!«
Amo kola, hoj!« — I, nu!
Već ga kola čekaju.
Car se umi, sav je sjao,
Pa se na trg odvezao.
S njime strielci upored.

Tamo stoji konja red.

„Govorite, ej, djetići,
Čiji li su ti konjići?“

Na koljena narod pade:
»Ura!« — caru vikat stade.
Car se pokloni, i gle —
Hop! — ko mladac s kočije...
Slieva, sdesna motri, prati,
Ne može se nagledati.
Konjima je tepat stao,
Hrbtove im potapšao.
Opipo im šiju krutu,
Pomilovo grivu žutu.
Nagledo se konja vitih,
A zatim će svojoj sviti:
»Govorite, ej, djetići,
Čiji li su ti konjići?
Tko je gazda?« — Ivan naš,
Podbočen ko gazda baš,
Sam izstupi izpred braće,
Izprsi se smjelo, pa će:
»To su moja konja dva,
Gazda sam im samo — ja!«

— »Kupit ću te konje tamo.
Prodaješ li?« — »Mienjam samo«.
— »Pa što tražiš za taj par?«
— »Dva — pet kapa srebra bar«.
— »To jest, deset to će biti?«
Car mu dade odmjeriti
I ko milost povrh stavi
Pet rubalja carskih pravih.
Darežljiv je bio car!

K staji vodi konja par
Deset siedih konjušara.
Pojasi im raznih šara,
Odjeća im zlatom tkana,
Bičevi od safijana.
Ali putem smieha, gle!
Zbaciše ih konji sve.
Uzde lako pokidaše
I k Ivanu dobježaše.

Cara natrag na trg prate.
Ivanu će: »Ej, moj brate,
Par ne sluša moje sluge.
Trebat će tu, nema druge,
Da na dvoru služiš ti.
U zlatu ćeš hodati.
»Odjeven ćeš biti — milota!
Sira, masla, ah — divota!
Uzet ću te za glavara
Staje i svih konjušara.
Carsku rieč ja dajem tebi.
Pristaješ li?« — »Kako ne bih!
Živjeti u dvorcu, bome,
Sav u zlatu hodat k tome,
U odjeći crvenoj,
Jesti sir, pa maslo, oj!
Postat glavom svih glavara
Staje i svih konjušara!
Iz kupusa ravno, ja
Bit ću carski vojvoda.

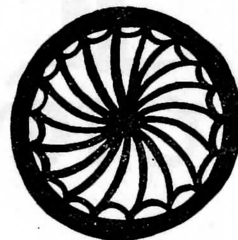
Divna stvar, pa kako ne bih!
Ja ću, care, služit tebi.
Ali šale ne znam, velim —
I da spavam, dokle želim.
Inače me tražit kasno!«

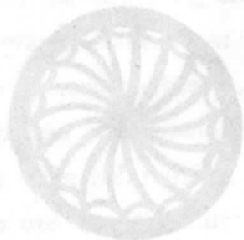
Tu on viknu konje glasno,
Zatim gradom krenu s njima
Rukavicom mašuć svima.
I uz pjesmu naše lude
Konji plešu, svi se čude,
A najviše Grbonjiću,
Lakonogom zor-konjiću.

Međutim su brata dva
Carske novce primila,
U pojas ih sašila,
Pa se kući vratila.
Novac su podielila,
Oba se oženila.

Žive tako brata dva,
Sjećaju se Ivana.
Sad ćemo ih ostaviti,
Pričom opet zabaviti
Pravoslavne kršćane:
Što učini Ivan sve
Našavši se kod svog cara
Kao glavar konjušara:
Kako duhom postao je,
Prospavao pero svoje;
Kako stiže i Žar-pticu,
Kako ote Car-djevicu;
Kako prsten tražit pođe
I u nebo kako dođe,
Zbog kita se k suncu penje,
Da izmoli oproštenje;
Kako uz sva djela ta
Spasi množtvo brodova;

I u kotlu ne svari se,
Krasnim momkom učini se...
Jednom rieči, priča se,
Kako carem postade.

II DIO

„Priča teče brzo, lako,
Ali djelo tek polako“.

Započinje priča ovim
O djelima Ivanovim.
O zelenku, o crvenku
I o starome šarenku.
Koze k moru otišle,
Gore šumom obrasle.
Uzdu zlatnu konj razkinu,
Do sunca se ravno vinu.
Pod njim šuma zja duboka,
Gromonosni oblak s boka.
Ide oblak, oblak sieva,
Grmljavinu, svud razlieva...
To je, čekaj, uvodna,
Priča još je pred nama:

Kako je na oceanu
I na otoku Bujanu
U šumici grobak svježi,
A u grobu djeva leži.
Sľavuj nad njim pjeva tugu,
Rije krt u tamnom lugu.
To je uvod, ali gle,
Eto, priča počinje.

No, vidite, vjerni, vi,
Pravoslavni kršćani:
Naš valjani momak mlad
Zabio se u dvor sad.
Ko konjušar carski služi,
Za otcem vam on ne tuži,
Ni za braćom rođenom,
U dvoru je carevom.
Što ga briga, što je s njima,
Kad on krasno ruho ima,
Liepe čizme, postola

Skoro deset košara.
Jede sladko, spava tako,
To se živi, i još kako!

Prošao je tjedan peti,
Posteljnik se nešto sjeti.
Treba reći, taj posteljnik
Do Ivana bje načelnik
I u carskoj staji prvi,
A boljarske k tome krvi.
Stoga ovdje nema čuda:
Omrznu mu Ivan-luda.
Makar propo, ali mora
Iztjerati ludu s dvora.
No, snujući zlo Vanjuši,
Kako da ga s mjesta sruši,
Pretvara se, zao duh,
Da je sliep i niem i gluh,
A u sebi misli sve:
Dat ću ti ja, musavče!

Sedmice su prošle tri,
Naš posteljnik opazi,
Da naš Ivan malo mari:
Niti čisti, nit timari.
Uza sve to konja dva
Ko da su tek češljana.
Brižno, čisto umivena,
Griva im je k tom spletena.
Kao snop im struna bila,
Sja se dlaka kao svila;
A pune su jaslice
Svježe, mlade pšenice;
U velikim škafovima
Nalita je medovina.
»To je priča tu u kući«,
Posteljnik će uzdišući.
»Ne hoda li tuda, jao,
Duh domaći kakav zao!
Na straži ću ovdje stati,
Uztreba li, ja ću znati

Da zatjeram makar tane,
Samo da ga već nestane.
U vieću ću kod svog cara
Ocrniti konjušara.
Da je nekrst i da čara,
S crnom knjigom zlo da stvara,
Da za kuma ima vraga,
Ne prestupa crkvi praga,
Da krst druge vjere ima,
Da se ruga postovima«.

Isto veče posteljnik,
Nekad staje načelnik,
U jasle se sakrio
I zobi se pokrio.

Ponoć minu, on se lecnu,
U srdcu ga nešto pecnu,
Te ni živ, ni mrtav, sve
Šapće, ležeć, molitve.

Čeka duha, i gle, gle —
Vrata tiho škrinuše.
Zatoptali konji svi —
Nov konjušar ulazi.
Zasun odmah čvrsto rinu
I oprezno kapu skinu.
Stavlja je na prozor, gle,
Vadi iz nje krpice,
Iz krpica carski dar —
Zlatno pero, divan žar.
Nato takva svjetlost sinu,
Da posteljnik mal ne zinu.
Strah ga takav svlado svega,
Da se sva zob stresla s njega.
Zla ne sluteć, Ivan naš
Stavi pero na zid baš.
Stade čistit konje, gle,
Umiva ih, redi sve.
Grive plete, zlatne trake,
Pjeva pjesme svakojake.

Međutim, u klupko svijen,
Cvokoćući ko poliven,
Posteljnik je jedva živ:
Što tu radi uklet div?
Koji bies je? Nešto sad
Osobito sprema gad.
Bez brade, bez rogova,
Kršan momak, delija!
Gladka vlas, pa bok čak s lentom,
A košulja s pozamentom;
Postole od safijana,
Jednom rieči: gle Ivana.
»Čudna čuda!« — Motri tu
Naš uhoda prikazu...
»Tako, dakle!« — Napokon
Smrsi zlobno za se on:
»Znat će car, što jest i nije,
Što ti pamet glupa krije,
Čekaj, dok se razdani,
Upamtit ćeš mene ti!«

A Ivan ti pojma nema,
Kakvo mu se jutro sprema.
Plete sjajnu grivu gusto,
Pjeva gromko pjesmu uzto.
Očešlja ih, pa u oba
Škafa sladkog meda doda.
Do vrha im nasu sve
Bjelojare pšenice.
Zatim zievnu (ah, divota!)
U krpice pero smota,
Kapu pod uho, pa k logu,
Konjima kod stražnjih nogu.

Tek što rujna zora svanu,
Posteljnik se tiho ganu.
Čuje, hrče Ivan naš —
Jeruslan* je pravi baš!

---

* Jeruslan (ili Ruslan) junak je ruske narodne pjesme.

Pa tihano silazi
I k Ivanu doplazi;
Segne u kapu, i gle,
Zgrabi pero, nestade.

Tek se care iz sna prenu,
Posteljnika eto k njemu:
»Smjerno svoju glavu stavljam
I tebi se, care, javljam.
Nemoj, care, glavu sjeći!
Smijem li ti riječcu reći?«
— »Govori, al' samo kratko«,
Car mu reče, zievnu sladko.
»No ako mi slažeš, jao! —
Biču nisi izmakao«.
Posteljnik sve čelo tare,
Skuplja misli: »Milost, care!
Sam predobri Isus zna,
Tužba mi je pravedna.
Ivan naš, to svatko znade,

Tajnu, otče, da imade
Pred tobom. Ne, zlato nije —
To Žar-ptice pero ti je . . .«
— »Zar Žar-ptice? . . . Proklet bio!
To bogatstvo? — On je smio! . . .
Čekaj samo, razbojniče,
Okusit ćeš ti još biče!«
— »Kad bih znao samo to!«
— Posteljnik će ponovno
Sagnuvši se: »Nek mu prosto,
Kad bi bar kod pera osto;
Ali on se hvali k tome:
Žar-pticu ću naći, bome,
Još pridoda drzak svat,
Izvoliš li nalog dat«.
I tužitelj — što ću reći? —
Savi poput vrbe pleći,
Priđe k logu, pero đade
I ponovno na pod pade.

Car je gledo, diveći se,
Gladeć bradu, smijući se.
Prigriznu krajičak pera,
Pa u ormar s njime smjera
I nestrpljiv viče: »Brže!
Amo s ludom! Kud se vrže!«

Dvoraničke sluge tu
Potrčaše k Ivanu.
Na uglu se sudarili
I po podu povalili.
To je cara zabavljalo
I do suza nasmijalo.
Dvorani to dobro vide,
I da svom se caru svide,
Namignuše: počni ti —
I stanu se valjati.
Uživo je u tom car,
Pa svakome dade dar.
Međutim se sluge žure,

Po Ivana trkom jure.
Samo sada nije to
Bilo tako šaljivo.

Gle ih, trče već u staju,
Vrata širom otvaraju.
Gruvaju ti glupana
Sve u rebra nogama.
Gnjavili se pola sata,
Probudili nisu svata.
Neki baka, nakon svega,
Probudi ti metlom njega.

»Kakva li ste čeljad vi?«
Pita Ivan ustavši:
»Maznem li vas bičem sad,
Badava već nikad tad
Ne ćete me budit vi«.
Govore mu dvorani:
»Car izvolje nalog dat,

„Gle, već caru javlja ti se,
Pokloni se, ohrabri se.“

Moramo te k njemu zvat«.
— »Car? . . . Pa dobro, dok se spremim,
»Odmah idem k njemu, velim«.
Tako njima zbori Ivan,
Navukao kaftan divan,
Pojasom se opasao,
Umio se, počešljao,
Knut je za pas zatako
I ko guska zaplivo.

Gle, već caru javlja ti se,
Pokloni se, ohrabri se,
Pljunu dvaput, pa će tad:
»Što me, care, budiš sad?«
Žmiri lievim okom car,
Spopao ga strašan jar.
Usta, kriknu: »Nemaš zborit,
Sad mi moraš odgovorit,
Kojim pravom ti si bio
Našem carskom oku skrio

Carsko blago namjerice —
Sjajno pero te Žar-ptice?
Car il boljar — što sam ja?
Zbori, huljo tatarska!« «
Ivan samo rukom ma'ni
I govori caru: »Stani!
Ja ti kape nisam dao,
Pa kako si to saznao?
Zar si neki prorok ti?
Možeš me zatvoriti,
Možeš me i izšibati,
Pera ti ne mogu dati!«
— Zaklat ću te! Ne ćeš reć?«
— »Ja ti jasno kazah već:
Nemam pera, pa i kako
Da ti smognem čudo tako?«
Ne izdrža care s mjerom
I otvori ormar s perom:
»Još bi htio da se pre?
Okrećeš se? Nemoj, ne!

Što je to? A?« — Ivan tu
Drhtnu ko list na vjetru.
Od straha mu kapa pade.
»Tiesno ti je, vidim, sade!
Čekaj, brate!« — Car će njemu.
— »Smiluj mi se, kriv sam svemu!
Ti Ivanu grieh odpusti,
Da laž nikad ne izusti«.
Tu se u skut zavi svoj,
Ljosnu na pod brajko moj.
— »No, za prvi put nek bude,
Opraštam ti griehe lude.
»Ljut sam, Bože prosti, nu!« —
Car govori Ivanu.
»Perčin s glave koji put
Znadem skinut, kad sam ljut.
Takav sam ti, vidiš, eto.
No, da pustim sada sve to.
Saznao sam, da si ti
Počeo se hvaliti,

Da ćeš zemlju ti obaći
I Žar-pticu za dvor naći.
Zato gledaj, ne brani se,
Da je nađeš, pobrini se«.
Ivan skoči, obraz sja:
»To ne rekoh nikad ja!«
Odvrati i ogleda se:
»Kriv sam, pero primam na se,
No za pticu sav ti trud
Uzalud je uzalud«.
Stresao je bradom car:
Da se s tobom mjerim zar?«
Zatim viknu: »Poslušaj,
Ako u tri dana, znaj,
Mjesto da se sa mnom preš,
Žar-pticu nam ne smogneš,
Tako meni brade moje,
Ti ćeš, momče, dobit svoje!
Sud, pa zatvor, kolac, da!
Van!« — Tu Ivan zaplaka.

I ode na sieno, k stogu,
Konjićevu meku logu.

Grbonjić mu korak znao,
Gotovo je zaigrao.
No vidjevši, kako plače,
Skoro i sam ridat zače.
»Što je mome Ivanu?
Zašto spušta glavicu?« —
Zbori Konjić na svom logu
Vrteć mu se pokraj nogu.
»Nemoj ništa tajit meni,
Što te tišti, sve spomeni.
Spreman sam ti pomoć vazda.
Zar mi nisi zdrav, moj gazda?
Dušmaninu zar upade?«
Tu ga Ivan grlit stade
I cjelivat kažuć vaje:
»Moj Konjiću, nevolja je.
Po Žar-pticu moram ja —

Zapovied je careva.
Što da radim, moj Konjiću?«
Tu će njemu Grbonjiću:
»Nevolja je, što ću kriti,
No ja ću te izbaviti.
Zato te i stigo jad,
Što me nisi slušo tad.
Sjećaš se, sred priestolnice
Nađe pero te Žar-ptice.
Ne rekoh li tebi ja:
Pusti, to je nevolja!
Uzmeš li ga, mili, sada,
Doniet će ti mnogo jada.
I sam, eto vidiš sad,
Da sam pravo imo tad.
No iskrena bud' nam družba —
Službica je to, ne služba.
Prava služba tek će doći.
Ti ćeš sada k caru poći.
Otvoreno reci njemu:

Dva korita ja u svemu
Trebam žita bjelojarog,
Prekomorskog vina starog.
Reci samo, brzo budi,
Jer mi sutra, čim zarudi,
Počinjemo pohod svoj«.

Ide k caru Ivan moj,
Otvoreno zbori njemu:
»Dva korita ja u svemu
Trebam žita bjelojarog,
Prekomorskog vina starog.
Ali samo brzo budi,
Jer mi sutra, čim zarudi,
Počinjemo pohod svoj«.
Car ugodi želji toj.
Dvorski sluge ištu tu
Sve što treba Ivanu.
Tad junakom car ga nazva,
»Sretan put« mu k tome zazva.

Drugog dana, čim zarudi,
Već Ivana Konjić budi:
»Gospodaru, prođe noć,
Vrieme je na poso poć!«
Otresa se Ivan driema
I na put se dalek sprema.
Uze žita bjelojarog,
Prekomorskog vina starog,
Na se toplo ruho djede,
Na Konjića svoga sjede.
Uze malo kruha tu,
Pođe prema iztoku,
Da uhvati tu Žar-pticu.

Idu cielu nedjeljicu.
Tako osmi dan već svanu,
Usred guste šume stanu.
Konjić reče Ivanu:
»Ti ćeš polje vidjet tu,
I u polju goru bielu,

Od čistoga srebra cielu.
Eto, tu do zore sve
Žar-ptice ti dolaze.
Piju vodu na potoku,
Držat nam ih tu na oku«.
Kakvo polje! Zeleni!
Smaragd pravi pravcati!
Nad njim laki vjetrić vije,
Naokolo iskre sije.
I u krasnoj zeleni
Predivni su cvjetići.
A nad cvjetnu tu poljanu,
Kao val na oceanu,
Podigla se gora biela,
Od čistoga srebra ciela.
Ljetno sunce žari nju,
Pozlaćuje goru svu.
Na obronke zlato lieće,
Na vršcima gore svieće.

Eno ih na gorskoj kosi,
Na goru ga Konjić nosi.
Jurnu trista sežanja,
Pa zastade učeć ga:
»Noć će skoro bit posvema,
Moraš stražit, druge nema.
U korito vina daj,
S vinom žito pomiešaj.
A da ne vidi te tko,
Uđi tu u korito,
Kradomice, poslušaj
Ali pazi, ne zievaj.
Prije nego mine noć
Žar-ptice će amo doć.
Kljuvat će ti pšenicu,
Na svoj način vikat tu.
Ti najbližu onu, daj,
Primi za rep, ne puštaj!
Žar-pticu li zgrabiš lasno,
Ti zavikni gromoglasno —

Odmah ću pritrčat k tebi.«
— »Ako prste spržim sebi?« —
Veli konju Ivan moj
Odkapčajuć kaftan svoj.
»Trebat će mi rukavice,
Sigurno te gore ptice.«
Konjić s vida izgubi se,
Ivan hripi, podvlači se
Pod korito nekog hrasta,
Pa ko da se s dušom razsta.

Uto već i ponoć stiže —
Ko da goru plamen liže.
Ko da ide podne veće —
Žar-ptica ti jato lieće.
Stale bježat, vikati
I pšenicu kljuvati.
Pod koritom Ivan skriven
Gleda ptice ko zaliven.
Sam sa sobom vodi zbore

Pod koritom Ivan skriven
Gleda ptice ko zaliven.

I namješta ruke gore:
»Tfu, đavolska to je sila!
Kakva rulja navalila!
Ima ih tu petdesetak —
Da mi dođu sve na liepak,
Lovine bi bilo tu!
Nema zbora, divne su!
Crvene su noge svima,
Da se smiješ repovima!
Kokoš nema takva, bome.
A koliko svietla k tome,
Ko kneževa uprav peć!«
Tu prekinu svoju rieč.
Plazi Ivan kao zmija
Iz rupe i sav se svija.
Dopuzi na pšeničicu,
Pa drž' za rep jednu pticu!
»Oj, Konjiću Grbonjiću,
Dođi brzo, golubiću,
Ta ja imam pticu, oj!«

Tako Ivan viče moj.
Grbonjić se odmah javi:
»Aha, gazda, baš si pravi!«
Veli njemu Grbonjiću:
»Ajd u vreću, žarki ptiću!
Veži samo čvršće vreću,
Oko vrata metni sreću.
Vraćat nam se valja sad.«
— »Poplašit sam ptice rad!« —
Veli Ivan: »Gledaj samo,
Kako biesno kriče tamo«.
Tu on svoju vreću prima,
Zamahnuo, pa po njima!
Žarkim svietlom bljesnu zlato,
Uzbuni se cielo jato.
Savi se u plamen-zrake
I uzletje pod oblake.
A naš Ivan još ih plaši,
Rukavicom njima maši;
Viče ko da silno boli,

Što ga netko lugom poli.
Za oblak su ptići zašli,
Putnici se spremni našli.
Dar spremivši caru svomu,
Okrenuše natrag, k domu.

Stigoše u priestolnicu.
»Uhvati li ti Žar-pticu?« —
Car Ivana zapita,
Posteljnika pogleda.
Taj od zlobe il' od muke
Izgrizo je sebi ruke.
»Uhvatih je, sasma jasno.« —
On će nato caru glasno.
— »Pa gdje ti je?« «— »Čekaj, na!
Zapovjedi, okna sva
Da nam ovdje zatvore,
Da nam tamu učine.«
Dvorani se razbježali,
Prozore pozatvarali.

Ivan s vrećom na stol tu:
»Ej-haj, brate, i-ju-ju!«
Svjetlost sinu u tom trenu,
Svak ti pravi rukom sjenu.
Viče car što grlo nosi:
»Bože! Vatra! Vodu nosi!
Vatrogasce amo dajte!
Polievajte, polievajte!«
— »Ta nije to oganj, no!
Žar-ptice je pero to!« —
Reče lovac (mal ne prasnu
U smieh): »Eto, donieh krasnu
Zabavu ti kao dar.«
Ivanu će na to car:
»Takva volim svog Vanjušu!
Eh, za hvalu budi s dikom
Mojim carskim stremenikom.«

Vidje sve to posteljnik,
Nekad staje načelnik,

Smrsi u brk za sebe:
»Čekaj malo, derane!
Badava ti, brajko snuješ,
Kako da se odlikuješ!
Dragoviću, čekaj samo,
Novu kašu da skuhamo!
Nedjelje su zatim treće
Posjedali jedno veče,
U kuhinji, gdje se vari,
Dvorski sluge i kuhari.
Medovinu sladku piju,
Jeruslana uzto štiju,
»Eh«, tu sluga pričat stade,
»Kakvu knjigu danas dade
Meni susjed čudesnu,
Ne previše omašnu.
Pet je priča u njoj tamo,
Ali kakvih! Zineš samo!«
— »Ugodi nam!« — viču svi:
Daj nam, daj, pripovjedi!«

— »No, pa koju želite?
Pet je priča, gledajte:
O dabru nam priča jedna,
A o caru druga, medna.
Treća ... Bože, mozak moj ...
O kneginji iztočnoj.
Četvrta o Bobil-knezu,
Peta ... peta ... o vitezu ...
Uh, ne pamtim ... tamo ti je ...
Aj, u glavi već mi rije ..
No, Bog s njome, čekaj, na —
O ljepoti kakvoj, a?
U toj petoj priči ti
Car-djevica dolazi.
Koju ćemo, kaž'te samo,
Da vam danas izpričamo?« «
— »Car-djevicu!« — viču svi —
»O caru smo slušali.
O ljepoti ded nam, de —
Bit će to veselije!«

Sluga važno sjede uto,
Poče pričat otegnuto.

»U njemačkim krajevima
Ocean vam dalek ima,
A po onoj pustoj vodi
Samo ljuti nekrst brodi,
Dok od naših nikada
Tamo ne bje nikoga,
Ni od puka, ni od dvora,
Sred poganog onog mora.
Od stranaca ču se samo,
Da djevica živi tamo.
To obična djeva nije,
To mjesečev rođak ti je.
Sunašcu je samom sele
I u krznu plovi, vele:
Srebro veslo, zlato čamac,
Okreće ti sama pramac

I uz gusle ta ti djeva
Različite pjesme pjeva.«

Tu posteljnik, valja reći,
Svojih nogu ne štedeći,
Potrči u carev dvor,
Traži s carem razgovor.
Čelom krepko o pod tresnu,
Poče caru pričat pjesmu:
»Smjerno svoju glavu stavljam
I tebi se, care, javljam.
Nemoj, care, glavu sjeći!
Smijem li ti riječcu reći?«
— »Govori, al samo pravo
I ne laži, mužka glavo!«
Posteljnik mu odgovori:
»U kuhinji mi smo bili
U zdravlje ti danas pili,
A neki ti carski sluga
Zabavljao pričom druga:

Negdje živi poput sna
Car-djevica prekrasna.
A tvoj carski stremenik
Zakleo se na tvoj lik,
Da on pozna onu pticu,
Kako nazva Car-djevicu;
I da će ju naći on,
Pohvali se napokon.«
Ljosnu na pod posteljnik.
»Neka dođe stremenik!« —
Viknu car, nestrpljiv posta.
Sam posteljnik uz peć osta.
Dvoraničke sluge tu
Potrčaše k Ivanu.
Našli ga sred tvrda sna,
U košulji vode ga.

Poče car: »Vanjuša, druže,
Ponovno te meni tuže.
Vele, da si malo prije

Hvalio se, da ti nije
Težko naći drugu pticu,
To će reći, Car-djevicu.«
— »Što? Poštedi, Bože, zlom!« —
Stremenik će caru svom.
— »Možda u snu da je bilo,
Možda mi se samo snilo!
Mudruj ti do mile volje,
Ne dam se ja na to polje!«
Stresao je bradom car:
»Da se s tobom mjerim zar?«
Zatim viknu: »Slušaj, ti!
Nedjelje ti dajem tri.
Po Car-djevicu ti ćeš poći,
S njom ćeš natrag k meni doći.
Inače ćeš dobit svoje,
Tako meni brade moje!
Na sud, u haps, kolac, ha!
Van!« — Tu Ivan zaplaka.

I ode na sieno, k stogu,
Konjićevu meku logu.

»Što je mome Ivanu?
Zašto pušta glavicu?« —
Njemu Konjić govori —
Zar se, mili, izmori?
Dušmaninu zar upade?«
Tu ga Ivan grlit stade
I cjelivat kažuć vaje:
»Moj Konjiću, nevolja je.
Car-djevu na veljem moru
Moram dovest carskom dvoru.
Što da radim, Grbonjiću?«
Tu će njemu moj Konjiću::
»Nevolja je, što ću kriti,
No ja ću te izbaviti.
Zato te i stigo jad,
Što me nisi slušo tad.
No iskrena bud' nam družba,

Službica je to, ne služba.
Prava služba tek će doći.
Ti ćeš sada k caru poći.
Reći ćeš mu: kod tog lova
Dva ubrusa trebam nova,
Zlatom protkan šator bieli
I za objed pribor cieli;
Prekomorskog k tom varenja,*
Slastica zbog osvježenja.«

Gle, već Ivan ide k caru
I govori Gospodaru:
»Zbog carevne, zbog tog lova,
Dva ubrusa trebam nova,
Zlatom protkan šator bieli
I za objed pribor cieli;
Prekomorskog k tom varenja,
Slastica zbog osvježenja.«

---

* Varenje je kod Rusa neka vrsta marmelade.

— »Trebao si odmah tako« —
Na postelji car se mako, —
Viknu gromko : »Dajte, nu,
Sve što treba Ivanu!«
Junačinom još ga nazva,
»Sretan put« mu k tome zazva.

Drugog dana, čim zarudi,
Već Ivana Konjić budi.
»Gospodaru, prođe noć,
Vrieme je na poso poć!«
Otresa se Ivan driema
I na dalek put se sprema.
Ubruse i šator bieli
Uze, pa i pribor cieli;
Prekomorskog k tom varenja,
Slastica zbog osvježenja.
Sve u vreću trpa pobro
I uzicom veže dobro.
Na se toplo ruho djede,

Na Konjića svoga sjede.
Uze malo kruha tu,
Krenu prema iztoku.
Idu tražit Car-djevicu.

Idu cielu nedjeljicu.
Tako osmi dan već svanu,
Usred guste šume stanu.
Konjić reče Ivanu:
»K oceanu put je tu,
A na njemu cielo ljeto
Ljepotica živi, eto.
Samo dvaput silazi,
Dug nam dan tad donosi
Na zemlju čak s oceana —
Sam ćeš vidjet drugog dana.«
Konjić svrši, skoči slavno,
K oceanu jurnu ravno,
Na kojemu talas slan
Talasa se samotan.

S konja sjaši Ivan moj.
Konj mu veli: »Ovdje svoj
Šator ti razapni bieli,
Pa postavi pribor cieli
Na ubruse — i varenje,
Slastice za osvježenje.«
Kraj šatora lezi tu,
Ali pamet u glavu.
Gle, već trag se vidi čamcu! —
Carevna je to na pramcu.
Nek u šator samo grede,
Neka pije, neka jede.
Čim u gusle ta zagudi,
Vrieme ti je, spreman budi.
Odmah trči, budi brži
I carevnu hvataj, drži.
Ti ćeš silnu viku dići,
A ja ću ti odmah stići.
No, pođimo, ali gledaj,
Pazi na nju, uteć ne daj,

*„To je dakle Carska Djeva,
Kako pjesma o njoj pjeva."*

Zaspiš li mi, možda, znaj,
Stići će te jad i vaj.«
Očima se Konjić skrio,
A Ivan se pritajio.
U šatoru rupu pravi,
Dok carevna tu se javi.

Već i jasno podne blista,
Car-djevica uz kraj prista.
Ulazi pod šator, gleda,
Za stol prostrt odmah sjeda.
»To je, dakle, Carska Djeva,
Kako pjesma o njoj pjeva.« —
Mudruje naš stremenik —
»Zar je ovo krasan lik!
Car-djevica čudo ti je!
Ta nimalo liepa nije!
Blieda ti je, tanka, fi!
Izmjeriš je s pedlja tri!
A ta noga, nožica —

Uprav ko u pileta!
Nek se sviđa bilo kome,
Ja ni na dar ne bih, bome.«
Tu carevna zaigra,
Tako sladko zapjeva,
Te naš Ivan nehotice
Podbočio šakom lice
I uz pjesmu divnog sklada
Zaspa mirno kao klada.
Dogorieva zapad brže,
Kraj Ivana konj zarže.
Gurnuvši ga kopitom,
Kriknu grožnjom srditom:
»Spavaj, sladki, zašto ne bi?
Naspavat ćeš jade sebi!
Mene kolac ne čeka!«
Tu Ivane zaplaka
I ridajuć zamoli,
Da mu Konjić oprosti.
»Ti pomiluj Ivana,

Ne ću spavat od sada.«
— »Bog ti prosti ovaj put!« —
Grbonjić mu viče ljut —
»Popravit se može sve,
Al' ne zaspi više, ne.
Sutra rano ujutru
Djevica će opet tu
U šatoru bielom biti,
Medovinu sladku piti.
Ako opet san te svlada,
Ne ćeš spasit glave tada.«
Konjić ode u skrovište,
A naš Ivan, on ti ište,
Da kamen il' gvožđe nađe
Od slupane koje lađe,
Da bi, pospan, ubo sebe,
Bude li mu do potrebe.

Drugog dana ujutru
Car-djevica k šatoru

Okreće ti sama pramac,
Na obalu vuče čamac.
Ulazi u šator, gleda,
Odmah za stol prostrt sjeda.
Zatim opet zaigra,
Tako sladko zapjeva,
Da je Ivan opet bio
Malo sanka poželio.
»Ne, pišljivko, čekaj ti!« —
Reče Ivan ustavši —
Ovaj put mi ne ćeš kući,
Ne ćeš me već za nos vući.«
Tu u šator Ivan — hopa!
Dugu kosu čvrsto spopa:
»Trči, bježi, oj Konjiću!
Pomozi mi, Grbonjiću!«
Za čas Konjić tu se stvori:
»Izkaza se, gazda!« — zbori —
Ali sjedaj brže, mladče,
I drži se, druže, jače.«

Eto ih u priestolnici.
Trči care k Car-djevici.
Biele ruke uzimlje,
U dvorac je vodi, gle.
Za stol hrastov posadi je
I pod velo, što je krije,
Viri nježno u oči,
Sladke rieči besjedi:
»O, uzorna djevice
I, ako ćeš, carice!
Čim ugledah tebe ja,
Nestade mi pokoja. .
Tvoje oči sokolove
Mute meni noćne snove.
I sred dana bieloga
One mene muče, da.
Reci nježnu rieč koju,
Spremno je za svatbu moju:
Sutra rano, sunce moje,
Neka vjenča pop nas dvoje.

Naš će život počet tada.«
A carevna nato mlada,
Ne rekavši niti rieči,
Okrenula caru pleći.
Ne nađe se car u gnjevu,
On još jače ljubi djevu.
Na koljena pred njom pade,
Nježno ruke stiskat stade,
Pa luduje opet, grca:
»Zbori milo i od srdca!
Što je, zlato, tebi krivo?
Zar, što tebe ljubim živo?
O sudbino zavidna!«
Govori mu carevna:
»Hoće l' care da se ženi,
Mora prsten naći meni,
Doniet mi ga za tri dana
Iz dubokog oceana.«
Tu Ivana viknu car,
Mal ne skoči u taj par.

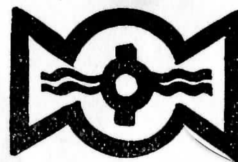
Pred carem se opet tako
Nađe Ivan, i ovako
Car mu zbori: »Nema fajde,
Na ocean sada hajde.
Taj ocean, druže, biva,
Car-djevice prsten skriva.
Ako mi ga nađeš ti,
Ja ću te nagraditi.«
— »Još od prvog puta s mukom
Ja ti mičem nogom, rukom,
A ti opet — k oceanu!« —
Reče Ivan, al' u stranu.
»Ugursuze, još si tu!
Znaš, da spremam ženitbu!« —
Viknu care zelen, žut
I zatopta nogom ljut.
Reče: »Dosta! Sada šuti!
I smjesta se, znaš, uputi!« —
Tu već Ivan otić htjede.
»Ej, poslušaj, uzput, dede,

U smaragdni triem još zađi,
Roditeljku moju nađi.
Pokloni se, pitaj, zašto
Ona svojoj kćeri tašto
Tri dana i noći, biva,
Lik svoj jasni brižno skriva?
I zašto mi bratac krasni
Tako voli mrak užasni?
I zašto mi iz visine
Ne šlje zraku, da mi sine?
Ne zaboravi!« — »Ne, ne,
Ne izda li pamet me.
Al' bih ipak htio znati,
Tko ti brat je, a tko mati,
Da ne zbrkam nova lica.«
Odgovara Car-djevica:
»Sunce brat mi, mjesec mati«.
— »Za tri mi se dana vrati! —
Ženik-car još doda k tom.
Ivan pušta carski dom —

I polazi k svome stogu,
Konjićevu meku logu.

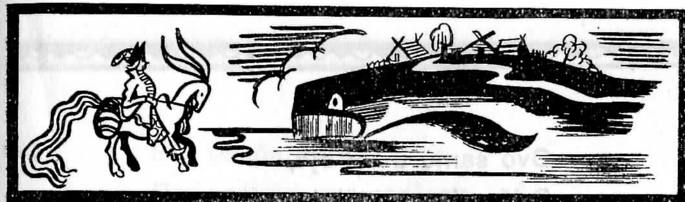
»Što je mome Ivanu?
Zašto spušta glavicu?« —
Zbori njemu naš Konjiću.
»Pomozi mi, Grbonjiću!
Car nevjestu, vidiš, snubi,
Car-djevicu žarko ljubi.
Na ocean moram sada.« —
Konjiću se Ivan jada. —
»Tri mi dana daje tamo.
U tom roku kušaj samo,
Neka vražji prsten nađi!
Još Djevica reče: zađi
U nekakav triem još tajni,
Pozdravi mi mjesec sjajni.
Pa još k suncu. Pitaj nešta,
Što je.... tako... sve koješta.«
— »Iskrena nam budi družba,

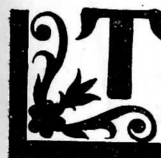
Službica je to, ne služba.
Prava služba tek će doći.
Ti ćeš sada spavat poći,
A sutra u zoru ranu
Skupa ćemo k oceanu.« —
Konjić njemu govori.
Drugog dana Ivan tri
Lukovice u džep spravi,
Toplo ruho na se stavi.
Zajašio svog Konjića,
Lakonogog Grbonjića.
Daleki su njima puti,
Dajte, braćo, odahnuti.

III DIO

„Do sada Makar kopao,
Vojvodom sada postao.“

Ta-ra-ra-li, ta-ra-ra,
Idu konji iz dvora.
Seljani im uzde stežu
I čvršće ih opet vežu.
Sjedi vrana tu na dubu
I u zlatnu trubi trubu.
Svirajući kako zna,
Pravoslavne zabavlja:
»Ej, poslušaj, ljudstvo slavno!
Muž i žena bili davno.
Poče muž sa šalom vama,
A žena vam s dosjetkama.
Pira, brate! Svega tu je,
Sav kršćanski sviet ih čuje!«

Ovo samo uvod bje,
Priča skoro počinje.

Iza vrata, slušaj, tu
Muha pjeva pjesmicu:

»Što ćete mi za viest dati?
Gle, svekrva mladu mlati.

Na ognjište ona s njom,
Pa je sveza konopom.

Ruke k nogam' pritegla,
Desnu čizmu izula:

»Ne skitaj se do jutra,
Ne pokazuj momcima!...«

To je bila uvodna,
Sad je priča pred nama.

Jezdi Ivan na tu stranu,
Za prstenom, k oceanu.

Jure brže od orkana.
Prevališe prvog dana

Sto tisuća vrsta svega,
Bez počinka najmanjega.

Ocean je blizu tu,
Veli Konjić Ivanu:

»No, Ivane, pogledaj,
Za tri ćemo časa, znaj,

Tamo stići na poljanu,
Ravno k moru-oceanu.

Poprieko tu leži sit,
Čudo morsko, riba-kit.

Deset ljeta on se trudi,
Za oprostom samo žudi.

Kako će ga, čim zaslužit? —
Tebi će se on potužit,

Ne bi l' oprost htio ti
Kod sunca izmoliti.

Ti obećaj njemu sve,
Ali pamti, molim te.«

Dolaze već na poljanu,
Idu k moru-oceanu.
Poprieko leži sit,
Čudo morsko, riba-kit.
Bokove mu brazda šara,
Kolje viri iz rebara.
Na repu mu šuma ciela,
Na leđima eno sela.
Na ustima momci pluže,
Kod očiju djeca kruže.
Med brcima lug je, tu
Djeca gljive sabiru.

Po kitu se Konjić vije,
Kopitom mu kosti bije.
Govoriti poče sit,
Čudo morsko, riba-kit:
»O, gospodo, sretno pošli!
Tko ste? Odkud vi ste došli?«
— »Idemo iz stolnog grada,

Car-djeva nas šalje mlada.« —
Konjić kitu zbori slavno —
»Na iztok smo pošli ravno,
Sunčev dvor gdje sajni stoji.«
— »Ne biste li, mili moji,
Htjeli pitat sunce sjajno,
Hoću l' kaznu trpjet trajno;
I zbog kakvog grieha ja
Trpim muke očaja?«
— »Ribo-kite, dobro, dobro!« —
Viče njemu Ivan-pobro.
»Milosrdan, otče, budi,
Moje ruke sam prosudi.
Deset ljeta ležim tu!
Vratit ću ti uslugu«. —
Ivana ti moli kit
I uzdiše bolno, sit.
»Ribo-kite, dobro, dobro!« —
Viče njemu Ivan-pobro.
Tu se Konjić pod njim sagnu,

Na obalu — hop! — već nagnu.
Samo vidiš, prah se diže,
Kud kopitom svojim stiže.

Da li se daleko žure,
Visoko il' nizko jure,
Vidješe li putem koga,
Ja vam ne znam reći toga.
Priča teče brzo, lako,
Ali djelo tek polako.
Samo, braćo, doznah to,
Da je Konjić dotrčo
Tam' gdje nebo zemlju tiče,
(Te postrance slušah priče)
Gdje seljanke predu lan,
A na nebu tke im stan.

Zemlju pušta Ivan tu,
Našao se u nebu.
Jezdi Ivan, knez je, no,

Šešir stavlja na hero.
»Čudna čuda, čudna čuda!« —
Konjiću će Ivan-luda
Sred lazurnih onih stepa:
»Naša zemlja, ma i liepa,
S nebom li se uzporedi,
Ni podplata ne vriedi.
Što je zemlja?« — doda nato:
»Crna ti je, samo blato;
A ovo je modri kraj.
Koliko je svietla, aj!...
K iztoku ti gledaj samo —
Ko da zora gori tamo...
Pogledaj, Konjiću, na —
Zar dvorana nebeska?...
Visoka je bolno, oj!«...
Konjiću će Ivan moj.
»Car-djevice dvor je to,
Carice nam naskoro!« —
Grbonjić mu na to glasno —

»Tu noć noći sunce jasno;
U podnevne dotle čase
Ovdje mjesec odmara se«.

Pred vratima već su stali.
Divna svoda! Sve kristali!
A stupovi zlatni ti
Sve u zmije saviti.
Na vršcima zviezde tri,
Naokolo vrtovi.
Tu srebrnih grana ima;
Tu u zlatnim kavezima
Žive rajske ptice. Tu
Carske pjesme pjevaju.
A sam dvorac sa dvorcima,
Kao grad sa zaselcima.
Na vrhu, ko zviezda jasan,
Pravoslavni krst je krasan.

Gle, već idu u dvor naši.

„Ti si mjesec mjesecović?
— Ivan sam ti ja, Petrović.“

Gle, s Konjića Ivan sjaši.
K mjesecu već u dvor kreće
I ovakvu riječcu reče:
»Ti si Mjesec Mjesecović?
Ivan sam ti ja, Petrović.
Izdaleka amo pravo
Donosim ti pozdrav, zdravo!«
— »Vanjuša si Ti, Petrović?« —
Reče Mjesec Mjesecović —
»Sjedni i govori, daj,
Što te nosi u naš kraj,
Sa zemlje u lazur naš.
Iz kojeg si puka, kaž'.
Kako dospje amo ti,
Nemoj ništa tajiti«.
— »Iz zemaljskog ja sam kraja,
Iz kršćanskog zavičaja«.
Ivan sjede, pa nastavi:
»Ocean ti prođoh pravi.
Car-djevica šlje me sama

S poklonom i porukama:
Reci, reče ... čekaj ... što?
Da ... ti reci majci to:
Kći bi htjela znati, biva,
Zašto mati pred njom skriva
Po tri dana, po tri noći
Lik nekakav ili oči?
I zašto joj bratac jasni
Tako voli mrak užasni?
I zašto joj iz visine
Ne šlje zraku, da joj sine?
Tako nešto. Majstorica
Govornica ta djevica.
Ne možeš upamtit sve
Njene rieči pametne«.
— »A kakva je ta djevica?
— »Pa to ti je Car-djevica!«
— »Car- djevica? Reci, dede,
Ona, što je ti odvede?« —
Kliknu Mjesec Mjesecović.

A Ivanuška Petrović
Veli: »Pa naravno, to je ta,
Stremenik sam carski ja.
Car me tako odpravi,
U sedmice da se tri
Vratim s njom u njegov dvor.
Ako ne, za odgovor,
Da ću kolac dobit ja«.
Luna, sretna zaplaka.
Pa ti poče ljubit njega,
Miluje ga, grli svega.
»Ah, Ivanuška Petrović!« —
Zbori Mjesec Mjesecović —
»Tako si me obradovo!
Kako da ti vratim ovo?
A kako smo tužni bili,
Što smo djevu izgubili!
I zbog toga ja sam ti
Po tri dana, noći tri
U oblaku išla kući

Svejednako tugujući;
I tri dana, noći tri
Probdjela sam posteći.
Zbog toga i sin moj krasni
Tako voli mrak užasni;
Zato žarke luči nesta,
Božjem svietu svietlit presta;
Sve tuguje za sestricom,
Za rečenom Car-djevicom.
Pa je li nam zdrava dolje?
Možda nam se i razbolje?«
— »Ljepotica ti je zdrava,
Tek je nešto premršava.
Tanka je ko prutić, hi!
Izmjeriš je s pedlja tri.
Ali čim se uda, plaha,
Odebljat će, nema straha:
S njom se ženi care naš.«
Luna kliknu: »Hulja baš!
Godine ga silno tište,

On djevicu mladu ište!
No za to ti stojim dobro —
Dat ću ti ženika, pobro!
Gle ti starca, što se sjeti!
Gdje ne sije, hoće žeti!
Polakomio se ljuto!«
Nastavio Ivan uto:
»Imam molbu još od kita.
On kod tebe oprost pita.
Na moru ti leži sit,
Morsko čudo, riba-kit.
Bokove mu brazda šara,
Kolje viri iz njedara.
On me, jadnik, zamoli,
Da te pitam, hoće li
Morat dugo još da pati?
Može l' grieh svoj okajati?
I zbog čega sud ga kara?«
Mjesec spremno odgovara:
Kit-kitović zato strada,

Što bez Božjeg znanja tada
Proguta na pučini
Tridesetak korablji.
Hoće li da kletva spadne,
Nek slobodu njima dadne.
Bog će lieka naći svemu
I dug život dat će njemu.«

Podiže se Ivan naš,
S mjesecom se prašta baš.
Čvrsto ga zagrlio,
Triput ga poljubio.
»No, Ivanuška Petrović« —
— Reče Mjesec Mjesecović —
»Zahvaljujem tebi ja
I za sina svojega.
Blagoslov iz ovih dveri
Ti ponesi našoj kćeri.
Reci joj, da njena mati
U mislima viek je prati.

Nevolje smo, plača siti,
Naskoro će bolje biti.
I ne kakav bradat starac,
Nego liep i strojan mladac
U hram će je voditi.
A sad zbogom ostaj ti!«
Gle Ivana, ko plemića —
Zviždi, kreće svog Konjića.
I već drugog, eto, dana
Dojaši do oceana.
Konjić se po kitu vije,
Kopitom mu kosti bije.
Čudo morsko, riba-kit ,
Uzdahnuvši, reče sit:
»Ima l', otci, kakva nada?
Hoću l' oprost dobit kada?«
— »Čekaj malo, Kitoviću!« —
Viče njemu Grbonjiću.

Već u selo trči, gle,

I seljane sazivlje.
Crna griva se vijori.
On im rieč takvu zbori:
»Poslušaj me, puče, ti —
Pravoslavni kršćani!
Ako od vas tko ne želi
Da se k Vodnom Duhu seli,
Neka odtud smjesta ode,
Sad će nastat čudne zgode:
Sad će more burno bit,
Okreće se riba-kit!«
Tu seljaci, građani,
Pravoslavni kršćani,
Povikaše: »Jao nama!«
Razbjegli se po kućama.
Skupljaju sve taljige,
Bez krzmanja tovare.
Sve što u njih živo bilo,
Sve je kita ostavilo.
Jutro podne susrelo,

Nigdje nije ostalo
Žive duše — težki jade! —
Ko Mamaj* da s vojskom pade!

Naš ti Konjić na rep bježi,
Blizu repa već ti leži.
Viče rieči glasovite:
»Čudo morsko, ribo-kite,
Zato tvoja glava strada,
Što bez Božjeg znanja tada
Proguta na pučini
Tridesetak korablji,
Vrati im slobodu sada,
Bog će tebe riešit jada.
Rane će ti izvidati
I dugačak viek ti dati.«
Izrekavši rieči te,

* Mamaj bijaše tatarski vođa, koji je u XV. st. provalio u Rusiju.

Baca brod za brodom, gle,
Jedra, vesla, Gospode!

Zgrize uzde ocjelne.
Napne se i samo hip —
Na daleki žal on — đip!

Pomako se kit na stranu,
Kao da se brieg tu ganu
Uzbiba se more slano.
Iz čeljusti polagano
Baca brod za brodom, gle,
Jedra, vesla, Gospode!

Nasta buka u taj par,
Probudi se morski car.
Topovi od mjedi pale,
I trublje su ječat stale.
Biela jedra sunce mije,
Na jarbolu stieg se vije.
Pop sa družbom pada nice,
Pjeva službe zahvalnice.
Pjeva i veslača red,

Što im pada na pamet:
Kako po tom slanom moru
Širokome lađe oru,
Pa do na kraj svieta sve
Brodovi i korablje.«

Valovi još kuhaju,
Lađe s vida nestaju.
Čudo morsko, riba-kit
Gromkim glasom zbori sit
Otvarajuć velja usta
Bijuć trupom mora pusta:
»Kako da vam platim, druzi,
Čim da stojim na usluzi?
Treba l' školjki šarenih?
Treba l' riba zlaćanih?
Treba l' krupnog bisera?
Rado ću vam dati ja!«
— »Ne, kit-ribo, ne trebamo
Za nagradu ništa, samo« —

Veli njemu Ivan tu —
»Prsten nam na morskom dnu
Car-djevice nađi ti —
Budućoj nam carici.«
— »Za druga bih dao ja
I svoj kolut iz uha!
Naći ću vam do zorice
Krasni prsten Car-djevice« —
Kit Ivanu odgovori
I ko ključ se na dnu stvori.

Tu on trupom lupa, gle,
Gromkim glasom dozivlje
Cieli narod jesetri,
Ovako im govori:
Nađite mi do zorice
Prsten krasne Car-djevice,
U sanduku na dnu skrit.
Tko ga nađe, taj će bit
Plemenitaš vieća mog.

No ako mi nalog strog
Neizvršen ostane,
Onda mi se pazite!«
Jesetre se pokloniše
I u redu udaljiše.

Nakon više sati, gle,
Dvie su biele jesetre
Polagano doplivale,
Kitu smjerno zborit stale:
»Ne ljuti se, mi smo bile
Cielo more pretražile.
U svaki smo kutić zašle,
No prstena nismo našle.
Neki ostriž u nas samo
Mogo bi to izvest tamo.
On sva mora propliva,
Sigurno za prsten zna.
Ali baš na nesreću
On nekuda izčeznu.«

— »Tražite ga odmah tamo
I za čas mi s njim ovamo!« —
Kit srdito kriknu njima
I zamahnu brkovima.

Jesetre se pokloniše,
K mjestnom sudu pojuriše,
Po kitovu nalogu
Tjeralicu pišu tu.
Goniče već šalju sve,
Da ostriža uhvate.
Čuvši za tu potjeru,
Leš ti piše nalog tu.
Savjetnik po činu, som,
Potvrdi ga podpisom.
Nalog smota crni rak,
Pečat stavlja kao znak.
Dva dupina zatim zovu,
Predaju im knjigu ovu,
Da s pečatom carskog lika

Prođu mora svakolika
I ostriža propalicu,
Skitnicu i varalicu,
Nađu bilo gdje u kvaru
I dovedu k poglavaru.
Dupini se pokloniše,
Za ostrižem pojuriše.

Traže u svim morima,
Traže u svim riekama,
Sva jezera preplivaše,
Sve tjesnace pretražiše.
Ne mogoše naći njega.
Vraćaju se, al' bez svega.

U jezeru to se zgodi:
Čuju oni krik u vodi,
Pa onamo odmah gone,
Na dno toga pruda rone.
Gle, pod trskom prizor ti je:

S karašem se ostriž bije,
Mir! Nek vrag vas oba goni!
Sodomu što dižu oni!
Baš ko pravi borci-ptići!« —
Zavikoše tu goniči.
— »A što vas se sve to tiče!« —
Ostriž njima smjelo viče —
»Nerado se, znate, šalim,
Mogu odmah da vas svalim!«
— »Oh, ti vječna propalice,
Skitnice i varalice!
Samo bi se tuko, viko!
Čemu zborit ovoliko?
Carev nalog evo ti,
Odmah k njemu odlazi.

Lopova su nato bili
Za ščetine pograbili,
Pa ga silom natrag vuci.
Ostriž ti se trgaj, tuci:

»Budite milostivi,
Samo malo dajte mi,
Da se karaš sa mnom tuče,
Da mu vratim, što se juče
Pred čitavim družtvom bio
Na me blatom nabacio.«
Dugo je još viko on,
Stišao se napokon.
A lopova našeg, gle,
Vuku ti za ščetine,
Bez ijedne rieči samo.
Došli su pred cara tamo.

»Vražji sine, gdje si bio?
Kuda si se klatario?« —
Kit u gnjevu vikat stade.
Na koljena ostriž pade.
I priznavši grieh svoj vjerno,
Zamoli za oprost smjerno.
»Neka oprost Bog udieli« —

Kit državni njemu veli —
No za ovo oproštenje
Ti izvrši naređenje.«
— »Nastojat ću, samo išti« —
Ostriž, klečeć, tu zapišti.
»Svim morima ti se kradeš,
Sigurno za prsten znadeš
Car-djevice? — »Kako ne!
Odmah ću ti naći sve!«
— »Stupaj, dakle, i što prije
Potraži ga što brižnije.«

Pred carem se klanja tu
I polazi k izlazu.
S poslugom se dvorskom tuče,
Bjelicu za pera vuče
I nosove razbi namah
Šestorim sardelicama.
Izvršivši takvo djelo,
U dubinu sunu smjelo

I izkopa na dnu tu
Dragocjenu škrinjicu.
Od stotine puda* bar.
»Nije to baš laka stvar!«
Iz svih mora zove sve
Ostriž k sebi sleđeve.
Sleđevi se na rad dali,
Sandučić su vući stali,
I samo se čuje tu:
»O-o-o!« »U-u-u!«
Koliko mu drago viči,
Ne mogu ti sanduk dići
Ni za pedalj, proklet bio!
Trbuh im je puknut htio.
»Kržljavaca, Gospode!« —
Kriknu ostriž, grdi sve,
Zaroni po jesetre.

* Pud je ruska mjera za težinu (oko 16 kg).

Jesetre se stvore tu
I bez buke podižu,
Iz dubokog pieska k tom,
Sanduk s krasnim prstenom.
»No, dječice, to je slavno!
Sad plivajte k caru ravno,
A ja idem k morskom dnu,
Da se malo predam snu.
San se nešto ruši na me,
Sklapaju se oči same.«
Red jesetri k caru juri,
A ostriž se k prudu žuri
(Gdje su ga dupini bili
Za ščetine pograbili.)
Karašu se zlo sad piše!
(O tom ne znam ništa više.)
No, sad s njima svršimo,
K Ivanu se vratimo.

Tiho je na oceanu,

Ivan gleda na tu stranu,
Da mu dođe riba-kit.
Mrmlja za se, jada sit.
Konjić mu se dotle bio
Tu u piesak zavalio.
Vrieme teče, večer ide,
Sunca oči već ne vide.
Samo zapad plamen gori
Tihim ognjem, sličnim zori.
Kita nema. Gdje se krije?
»Da te, tata, Bog ubije!
Mrzkog vraga gle ti, gle!« —
Veli Ivan za sebe,
»Obeća mi prije zore
Car-djevice prsten gore,
A dosad ga našo nij'
Kesizub taj prokleti!«
A sunačce već je sjelo
I ... »— Tu more zakipjelo.
Pojavi se riba-kit,

Pa Ivanu reče sit:
»Tebi sam za dugovanje
Izvršio obećanje.«
To rekavši, baci tu
Krepko preda nj škrinjicu.
Obala se stresla malo.
»Eto, sad se izravnalo.
Uztrebaš li mene ti,
Možeš opet zazvati.
Dobročinstva tvoga ja
Ne ću smetnut nikada.
Do viđenja!« — Tu kit stade
I pljesnuvši na dno pade.

Naš Grbonjić prene se,
Ustane i strese se.
Kad Ivana opazi,
Do tri puta poskoči.
»Aj-da, Kite Kitoviću,
Slavno vrati svoj dug, ptiću!

No, pa hvala, kite, baš!« —
Grbonjić mu viče naš.
»No, sad, gazda, odjeni se,
Na put-stazu spremaj mi se.
Tri su dana protekla,
Rok imamo do sutra.
Možda cara smrt već mori«.
A Vanjuša odgovori:
»Podigo bih volje drage,
Ali nemam za to snage.
Sandučić je težak mrzko,
Ko da u nj mi složi drzko
Sto vragova paklenih
Taj Kitović prokleti!
Dižem ti ga triput, ne,
Pretežko je, ne ide!«
Bez rieči je Grbonjić
Podigao sandučić.
Jednom nogom za vrat s njim,
Ko s kamičkom sićušnim.

»No, Ivane, brže sjedaj,
Dalek put nas čeka, gledaj«.

Četvrtoga dana, gle,
U grad stolni ulaze.
U susret već trči car:
»Gdje je prsten, carski dar?«
Tad s Konjića Ivan skoči,
Prevažno se uztoboči:
»Evo ti i sanduk tu,
Al' zovi pukovniju!
Sandučić je sitan, da,
Al' poklopi đavola«.
Care pozva strielce smjesta,
Da pomaknu sanduk s mjesta
I postave tamo, nu —
Car-djevici u sobu.
»Našao se prsten tvoj« —
Sladko zbori care moj —
»I sad nema više, gle,

Baš nikakve zapreke.
I već sutra, dušo, mi
Možemo se vjenčati.
No, biseru dragi moj,
Ne ćeš vidjet prsten svoj?
Već ga kriju tvoji dvori«.
Car-djevica odgovori:
»Znam, no mogu reći to:
Za svatbu je prerano«.
— »Zašto, sunce, zašto ne?
Ljubim te iz duše sve.
Oprosti mi, nedohitna,
Strašno mi je svatba hitna.
Ako li mi ... mrem ti sutra
Od žalosti prije jutra.
Milost, milost, oh, za cara!«
Car-djevica odgovara:
»Pogledaj se, sied si, na,
A meni je petnaesta.
Zar se nama vjenčati?

Da se smiju carevi:
Djed unuku uzimlje!«
Tu ti care planu, gle:
»Neka, neka, nek se smiju,
Slomit ću im podlu šiju,
Carstva ću osvojiti,
Rod im izkorieniti!«
— »Kad i ne bi bilo smieha,
Ja ne želim takva grieha.
Zar nam cvieće zimi cvate?
Ja sam krasna, nisam za te.
Čim ćeš se pohvalit ti?« —
Djevica mu govori.
»Pristao sam, ma i star« —
Carevni će nato car.
»Kad se malo dotjeram,
Mogu da ti potjeram
Kao momak od oka.
Ali čemu razprava?
Glavno da smo muž i žena«.

Djevica će razdražena:
»Tako ti je, dakle, nuždno!
Nikad ne ću poć za ružno,
Krezubo i siedo, hi! —
Strašilo ko što si ti!«
Počeša se nato car,
Namršti se u taj par:
»Što ću sad, Car-djevice?
Strašno želim ženit se!
A ti ravno u oči:
Ne ću, ne ću starosti!«
— »Postani ko momak mlad,
Pa ću za te poći tad«.
— »Al' pomisli, Car-djevice,
Ja ne mogu mienjat lice.
Samo Gospod čuda stvara«.
Car-djevica odgovara:
»Nemoj štedjet sebe ti,
Pa ćeš se pomladiti.
Slušaj, sutra u zoru,

Na širokom dvoru tu,
Zapovjedi posluzi,
Da lomaču naloži,
Da postavi kotla tri.
Neka stoji upored:
Voda hladna kao led,
Voda kao vatra vruća,
U trećem da mlieko ključa.
I ako se želiš ženit,
Kao mladac liep, plemenit,
Bez odjeće ti se daj
Sav u mlieku okupaj;
Zatim još u vrućoj vodi,
Pa u hladnu onda hodi.
Tad ćeš, otče, velim ti,
Krasnim momkom postati!«
Viče care sretna lika,
Da dozovu stremenika.
»Na ocean opet zar?« —
Pita Ivan, sjedi car.

»Ne vuče me više noga.
Satrven sam i bez toga.
Ne, ne idem ni za što!«
— »Ne, Ivane, nije to.
Tri mi kotla sutra ti
Na dvorištu postavi.
Neka vatru nalože,
Kotlove nek napune.
Neka stoji upored:
Voda hladna kao led,
Voda kao vatra vruća,
U trećem da mlieko ključa.
I, za pokus, tu ćeš ti
Prvi se okupati.
Sva tri kotla kušaj sve,
I mlieko i vode dvie«.
— »Odtud puše! — Gle ti, gle!« —
Naš Vanjuša započe:
»Obično se prasad pari,
Pilići i tukci stari.

Nisam prase, majke mile!
A ni tuka, pa ni pile.
Još u hladnoj, hajde-de,
Moglo bi se, zašto ne?
No kad počneš ložit, joj!
Ne ću, ne ću, brajko moj!
Zalud ti je mile, lale,
I s Ivanom zbijat šale!«
Tu potrese bradom car: :
»Da se s tobom mjerim, zar?« —
Pa zaviknu: »Biedni stvore!
Ako li mi prije zore
Ne izvršiš nalog taj,
Na muke ću s tobom, znaj.
Krvniku ću tebe dati,
On će tebe raztrgati!
Sad se, dronjo, kupi kući!« —
Moj Ivane, ridajući,
Na sieno se vuče, k stogu,
Konjićevu meku logu.

»Što je mome Ivanu?
Zašto spušta glavicu?
Sigurno naš ženik stari
Opet nešto tebi svari« —
Ivanu će Konjić vrli.
A Ivan ga nježno grli,
Cjeliva ga, tužno zbori:
»Nevolja me težka mori.
U očaj me care tjera.
Sam prosudi, kuda smjera:
U zoru u kotla tri
Moram se okupati.
Prvi, voda studena,
Drugi, voda varena,
Treći, mlieko, koje kipi«.
Tu Grbonjić naglo đipi:
»To je sad već prava služba,
Treba ti sva moja družba.
Rekli mi tu bilo što,
Najbolje je pustit to.

Zlotvor taj toliko jada
Do sada već tebi zada...
No ne plači, sve će biti,
Već ćemo to udesiti.
Sam bih prije poginuo
Nego tebe ostavio.
Kad se svučeš, ranom zorom,
Propisno, pred cielim zborom,
Na dvorištu, sutra, daj,
Starca-cara zapitaj:
Jednu milost molim samo:
Da Grbonjić dođe amo,
Da ga vidim pred smrt bar.
Pristat će ti na to car;
Pa kad repom mahnem tu
I umočim gubicu,
Prsnem triput na tebe
I zazviždim, onda, gle,
Ne zievaj mi, nego skoči,
Gdje se vrelo mlieko toči,

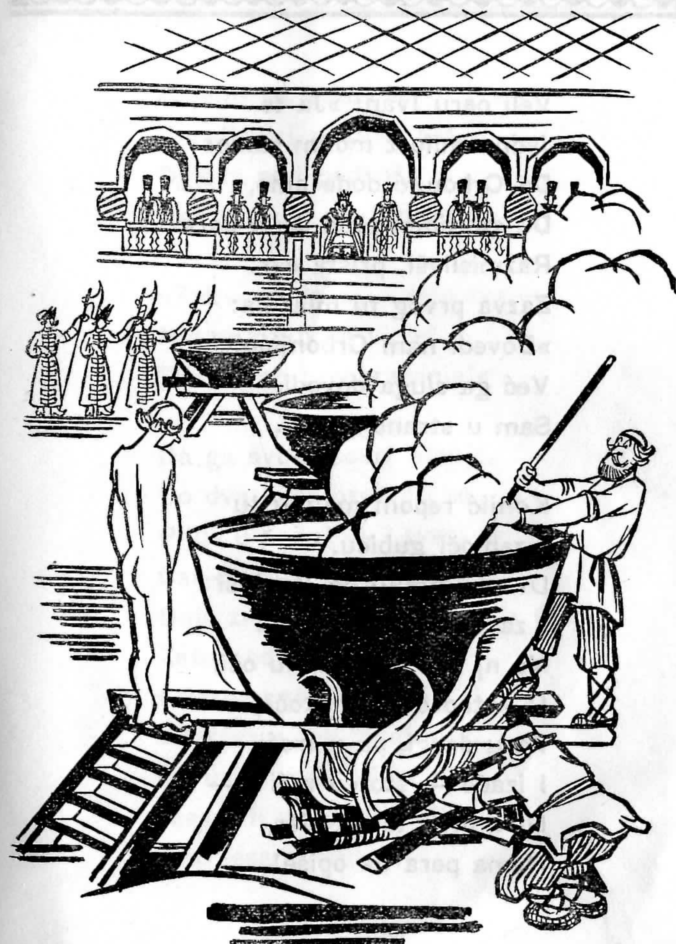
Pa u vodu varenu,
Odatle u studenu.
Pomoli se Bogu sada,
U postelju mirno tada«.

Drugog dana, tek zarudi,
Već Ivana Konjić budi:
»Gospodaru, prođe noć,
Na posao valja poć«.
Naš se Ivan češat stade,
Protegnu se i ustade.
Prema crkvi pomoli se,
K caru u dvor zaputi se.

Iz kotlova dim se diže,
Gomila već pred njih stiže:
Kočijaši i kuhari,
Dvorski sluge, mladi, stari.
Čeljad brižno vatru loži
I o Ivanovoj koži

Zbore tiho, šapću samo
Smijući se tu i tamo.

Otvaraju vrata, na:
Tu su car i carevna.
Spremaju se, da tu s praga
Gledaju junaka naga.
»No, Vanjuša, svuci se,
Ulazi u kotlove!« —
Car Ivanu viče tu.
Ivan skida odjeću.
Niti zirnu, niti pisnu,
A carevna sva se stisnu,
Stavila je bielo velo,
Da ne vidi nago tielo.
Nad kotlom je Ivan stao,
Zatiljak je počešao.
»Što si stao, no, Vanjuša?« —
Car Ivana ovdje kuša —
»Čini svoju dužnost, brate!«

Niti zirnu, niti pisnu,
A carevna sva se stisnu

Veli caru Ivan: »Ja te
Jednu milost molim samo:
Da Grbonjić dođe amo,
Da ga vidim pred smrt bar«.
Razmislivši, prista car.
Zazva prvog tu mladića:
»Dovedi nam Grbonjića!«
Već ga sluga dovodi,
Sam u stranu odlazi.

Konjić repom mahnu tu
I zamoči gubicu.
Dvaput prsnu po Vanjuši
I zazviždi, sve zagluši.
Na nj tad Ivan svrnu oči,
U kotao odmah skoči;
Pa u drugi, pa u treći,
I izađe — što ću reći? —
Ni u priči takva više,
Nema pera da opiše!

Odjenu se, udesi se,
Car-djevici pokloni se;
Ogleda se i podboči,
Kao knez se, važan, koči.

»Takva čuda!« — viče sve —
Nikad nitko ne vidje!
Prekrasno preobraženje!«

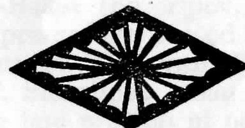
Da ga svuku, care stenje.
Do dva puta prekrsti se,
Pljus u vodu! — i svari se!
Car-djevica stiša smutnju,
Daje znak za obću šutnju.
Zatim odkri svoje čelo
I narodu reče smjelo:
»Car vam želi život sit«.
Caricom vam želim bit.
Jesam li vam po volji?
Ako jesam, onda vi

Priznajte vladarom svega
Moga muža. Evo njega!«
Carevna u rieči stala,
Ivana je pokazala.
»Draga si nam!« — viču svi —
»Živio nam mladi par!
Nek nam Ivan bude car!«

Car caricu nato vodi
K Božjoj crkvi u slobodi.
S nevjestom je tamo stao,
Svetu knjigu obišao.
Topovi sa tvrđe pale,
Mjedne trublje ječat stale.
Sve podrume otvaraju,
Boce s vinom svakom daju.
Napivši se preko mjere,
Sav se narod krivi, dere:
»Neka živi car s caricom,
Sa prekrasnom Car-djevicom!«

U dvoru je pirna slava,
Teče vino ko poplava.
Za hrastovim stolovima
Boljari su s knezovima . . .
Tamo sam vam i ja bio,
Med i vino s pivom pio.
Po brku mi curilo,
Al' ni kaplje u grlo.

Petar Pavlovič Eršov (čitaj Jeršov, s naglaskom na drugom slogu) (1815.—1869.) polazio je, kao rođeni Sibirac, seminar u Tobolsku, dok je sveučilištne nauke završio u Petrogradu, na jezikoslovno-pravnom fakultetu. U Tobolsku je zatim proveo cieli svoj život kao srednjoškolski nastavnik, pa školski nadzornik i konačno upravitelj gimnazije.

Pisati je počeo već kao sveučilištarac. Ti su stihovi, danas već podpuno zaboravljeni, izlazili su u »Sovremenniku« i u »Biblioteci za čitanje«. Ni »Prizori iz Gaz-Baše« (po pripoviesti »Kovač Bazim ili siromahova promećurnost« od Žukovskoga), koji su izišli u »Zborniku književnih članaka, posvećenih uspomeni A. F. Smirdina«, nisu mu donieli slave. Nije se njegovo ime pročulo ni po zbirci pripoviesti »Jesenje večeri«, koje su izlazile petdesetih godina prošloga stoljeća u »Živopisnom zborniku«, a njegova djela, posvećena školi (»Misli o gimnazijskom razporedu« i »Pregled književnosti«), ostadoše u rukopisu.

Svoju književnu slavu i golemu popularnost u Rusiji stekao je Eršov samo svojom pričom u stihovima »Konjić Grbonjić« (»Konek Gorbunok«), koju je napisao još kao sveučilištarac. Tu priču on je za-

pravo zapisao gotovo od rieči do rieči po kazivanju narodnoga pripovjedača, samo ju je pjesnički dotjerao i nadopunio. U njoj se izprepliću motivi iz različitih narodnih priča, koji putuju preko granica država i naroda i postaju međunarodnima. Tako u toj priči igra važnu ulogu riba ostriž (ruski: erš, čitaj jorš). Erš Eršovič Ščetinnikov junak je staroruske satiričke priče, poznate iz rukopisa XVII. i XVIII. stoljeća. Ustmena predaja o njemu živi u sjevernom dielu evropske Rusije. Tu se radi o satiričkom svatbenom aktu od nepoznatoga pisca XVI. stoljeća. U »Eršu« je prikazan boljarski sin, iz redova sitnih boljara perejaslavskih, koji je svojom lukavošću zavladao Rostovskim Jezerom. Po mišljenju prof. Šljapkina treba izvor toj priči tražiti u bizantinskoj »Pripoviesti o ribama«, odakle su motivi dospjeli i u ostalu jugoiztočnu Evropu, pa i u zapadnoevropsku sredovječnu književnost (Certamen rosae lilaeque, Muka blaženoga Grozdija, Condemnatio uvae). U »Konjiću Grbonjiću« spominje se na pr. i Eruslan. To je Eruslan (Uruslan) Lazarevič, junak stare ruske priče, sačuvane u rukopisu iz XVII. stoljeća. Tu se opisuju mnogi vojnički i ljubavni podhvati mladog i liepog junaka. Izvor priči valja tražiti u tatarskoj priči o podhvatima iranskoga junaka Rustema (od rieči arslan, t. j. lav).

Prvi je put objavljen odlomak »Konjića Grbonjića« u trećem svezku »Biblioteke za čitanje«, god.

1834., dakle u vrieme, kad je romantičarski zanos za za narodno blago na vrhuncu, kad i klasici ruskoga stiha pišu na narodnu (»Car Saltan«, »Zlatni pjetlić« A. S. Puškina, pa »Trgovac Kalašnikov« M. J. Lermontova). Kako je Senkovskij pohvalio taj ulomak, izišlo je djelo naskoro u knjizi, ali nepodpuno, jer stroga cenzura nije dopuštala ni ovako bezazlene i prikrivene kritike carskoga režima. P. P. Eršov doživio je sedam izdanja toga svojeg djela. Tek od četvrtoga izdanja dalje (1856.) imaju sva izdanja podpun tekst. Sam Puškin rekao je tada mladome piscu: »Sad mogu ostaviti tu vrstu književnoga stvaranja«. Eršova od toga vremena poznaje, čita i voli, zbog živosti slika i zbog humora u toj priči, ciela prostrana Rusija. Hvale ga svi poklonici narodnoga duha. Hvale ga i Žukovskij i Pletnev. Hladan ostaje samo Belinskij, koji u »Konjiću Grbonjiću« vidi samo ruske rieči i dobre stihove, no ne vidi ruskoga duha. Kasnija pokoljenja u Rusiji pokazuju nesmanjeno oduševljenje za to djelce, pa i u vrieme, kad je romantizam već davna prošlost. Tako je do velike ruske revolucije zabilježeno više od dvadeset izdanja »Konjića Grbonjića« na ruskome jeziku, a djelo je našlo u Rusiji i nasljedovača (»Konjić Grbonjić zlatne dlake«), ali je uzor ostao nedostignut. Priča je prevedena na češki jezik (Konik Hrbounek). Na francuzki jezik preveo ju je, u Parizu, prije desetak godina, ruski književnik, koji piše pod pseudonimom

M. Michel. Osamdesetih godina prošloga stoljeća pojavio se »Konjić Grbonjić« na petrogradskoj pozornici kao balet, sa glasbom Cezara Puni, dirigenta Marijinske opere i s koreografijom Mariusa Petitpas. Godine 1930. završio je ruski skladatelj K. D. Agrenev-Slavjanskij istoimenu operu, s libretom prema Eršovljevoj priči.

Na hrvatskom jeziku izlazi to djelo sada prvi put.

Tomislav Prpić

